

PREZENTACJE

Historia wychowania i oświaty w szczecińskim ośrodku akademickim

Badania nad dziejami wychowania i szkolnictwa na Pomorzu Zachodnim rozpoczęły się w drugiej połowie lat siedemdziesiątych i skupiały się w dwóch ośrodkach: Wojewódzkim Archiwum Państwowym oraz w Wyższej Szkole Nauczycielskiej w Szczecinie. W pierwszej placówce badania dotyczące tworzenia sieci szkolnej w województwie szczecińskim, nauczycieli szkół podstawowych i ich rozmieszczenia w placówkach oświatowo-wychowawczych prowadziła Lucyna Turek-Kwiatkowska, dyrektor Wojewódzkiego Archiwum w Szczecinie a w latach siedemdziesiątych pracownik naukowo-dydaktyczny Wyższej Szkoły Pedagogicznej, później Uniwersytetu Szczecińskiego. Zwieńczeniem badań L. Turek-Kwiatkowskiej nad problemami oświaty zachodniopomorskiej stała się praca pt. *Udział szkolnictwa w rozwoju społeczno-gospodarczym regionu szczecińskiego*, wydana w Poznaniu w 1977 roku.

W 1986 roku L. Turek-Kwiatkowska kontynuując swoje zainteresowania nad historią oświaty Pomorza Zachodniego wydała pracę, poprzez którą ukazała dziewiętnastowieczne dzieje nauki, oświaty i kultury w tym regionie. Jej tytuł: *Oświata, nauka i kultura 1800-1939*.

W wyższej Szkole Nauczycielskiej, będącej od chwili powstania w 1968 r. filią Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, badania nad historią wychowania prowadzone były pod opieką prof. dra hab. Stanisława Michalskiego, kierownika Zakładu Historii Wychowania Instytutu Pedagogiki Wydziału Filozoficzno-Historycznego UAM, noszącego później nazwę Wydziału Nauk Społecznych. W latach siedem-

dziesiątych ukończono badania i obroniono rozprawy doktorskie w Uniwersytecie Poznańskim dotyczące trzech problemów oświaty i szkolnictwa w województwie szczecińskim. W rezultacie powstały następujące publikacje książkowe: Franciszka Berezniackiego – *Kształcenie dorosłych w szkołach podstawowych i średnich ogólnokształcących w województwie szczecińskim w latach 1945-1965*, Poznań 1972; Mieczysława Pietrusiewicza – *Szkolnictwo podstawowe w województwie szczecińskim w latach 1945-1960*, Poznań 1972 oraz Danuty Koźmian – *Kształcenie i dokształcanie nauczycieli szkolnictwa podstawowego w województwie szczecińskim w latach 1945-1970*, wydana w 1985 r. przez Oddział PWN w Poznaniu.

W związku z piętnastolecie Uczelni kształcącej nauczycieli w Szczecinie, przypadającym w 1983 roku i jednocześnie podjętymi pracami zmierzającymi do powstania Uniwersytetu w Szczecinie podjęto badania nad genezą i rozwojem Wyższej Szkoły Pedagogicznej. Uczelnia ta w założeniach strukturalnej koncepcji miała stać się częścią powstającego Uniwersytetu w Szczecinie. W 1985 r. Danuta Koźmian wydała monografię WSP w Szczecinie, zatytułowaną *Powstanie i rozwój Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Szczecinie w latach 1968-1983*.

Pod życzliwą opieką naukową Pana Profesora Stanisława Michalskiego (1928-1990) w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych prowadzono badania nad dziejami szkolnictwa i myśli pedagogicznej w Drugiej Rzeczypospolitej. Ich

rezultatem były m.in. prace: Franciszka Bereznickiego pt. *Nowatorstwo dydaktyczne w szkolnictwie ogólnokształcącym w Polsce (1918-1939)* – wydana w Szczecinie w Wydawnictwie WSP w 1978 r., Danuty Koźmian pt. *Samorząd uczniowski w polskiej pedagogice Drugiej Rzeczypospolitej (1918-1939)* – wydana w 1991 r. przez Wydawnictwo Naukowe US. Obie wyżej wymienione prace były rozprawami habilitacyjnymi przedłożonymi w Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza.

Kontynuację wyników badań nad ruchem innowacyjnym w polskiej pedagogice Drugiej Rzeczypospolitej przedstawił Franciszek Bereznicki w 1983 r. w publikacji zwartej pt. *Innowacje pedagogiczne w Polsce (1918-1939)* – wydana w Szczecinie 1983 r., w Wydawnictwie WSP.

Do 1993 r. historia wychowania jako dyscyplina naukowa i przedmiot kształcenia akademickiego nie miała swojego odpowiednika strukturalnego. Badania i przedmiot kształcenia historii wychowania były umieszczone w Zakładzie Pedagogiki Ogólnej. Zajęcia dydaktyczne z tego zakresu prowadziła od 1970 roku Danuta Koźmian, a od początku lat osiemdziesiątych wraz z zespołem asystentów.

W 1993 r. JM Rektor Uniwersytetu Szczecińskiego powołał Zakład Historii Wychowania, a jego kierownikiem została dr hab. Danuta Koźmian. Zakład mieści się strukturalnie w Instytucie Pedagogiki Wydziału Humanistycznego US, a siedzibą jego jest budynek przy ulicy Michała Ogińskiego 16/17. Zakład zatrudnia pięciu pracowników: dwóch adiunktów, dwóch asystentów i profesora. Kierownik Zakładu, Danuta Koźmian otrzymała stanowisko profesora US w 1994 r., a tytuł profesora w 1998 r. W Zakładzie Historii Wychowania realizowane są zajęcia dydaktyczne na wszystkich kierunkach studiów dziennych i zaocznych z zakresu historii wychowania i pedagogiki porównawczej. Prowadzone są seminaria magisterskie od 1981 roku i do 1997 r. wypromowano około 300 magistrów pedagogiki. Od 1993 r., pod kierunkiem dr hab. prof. US Danuty Koźmian, prowadzone jest również seminarium doktorskie. W latach 1995-1996 otwarto dwa przewody doktorskie, jeden z za-

kresu dziejów wychowania w województwie szczecińskim, drugi z zakresu szkolnictwa powszechnego okresu międzywojennego. W grudniu 1996 r. obroniono także pierwszą pracę doktorską przygotowaną pod kierunkiem Danuty Koźmian.

W profilu naukowo-badawczym Zakładu Historii Wychowania są problemy dziejów szkolnictwa wszystkich typów w powojennym 50-leciu województwa szczecińskiego. W 1992 roku pracownik Instytutu Pedagogiki Robert Jankowski obronił pracę doktorską przygotowaną początkowo pod opieką Profesora Stanisława Michalskiego, a po Jego śmierci Prof. dr hab. Franciszka Bereznickiego. Praca doktorska miała tytuł *Szkolnictwo zawodowe w województwie szczecińskim w latach 1945-1975*.

Drugim zagadnieniem badawczym występującym szczególnie wyraźnie w profilu Zakładu Historii Wychowania US są dzieje polskiej myśli pedagogicznej w pierwszej połowie XX wieku, ze szczególnym podkreśleniem Drugiej Rzeczypospolitej.

W tym zakresie ukazały się trzy prace. W 1994 r. Danuta Koźmian wydała pracę pt. *Poglądy społeczno-pedagogiczne Aleksandra Kazimierza Patkowskiego (1890-1942)*. Książka ukazała się w Wydawnictwie Naukowym Uniwersytetu Szczecińskiego. Praca przedstawia problem regionalizmu i ruchu krajoznawczego w poglądach społeczno-pedagogicznych Patkowskiego, zarys jego biografii oraz poglądy dotyczące wychowania obywatelskiego i jego związku z regionalizmem. W końcowej części pracy zawarto próbę analizy celów i zadań oświaty pozaszkolnej w poglądach Patkowskiego oraz jego koncepcję szkoły spółdzielczej. Powyższa książka, której mały nakład został szybko wyczerpany, ukaze się jeszcze w 1998 r. w drugim wydaniu.

W 1996 r. Danuta Koźmian opublikowała pracę pt. *Chrześcijańska myśl wychowawcza Fryderyka Wilhelma Foerstera i jej recepcja w Polsce*. Autorka uznała, że przypomnienie twórczości tego wybitnego wychowawcy i moralisty może wnieść niejedną nową myśl do rozważań nad współczesną pedagogiką, zorientowaną nie tylko na światopogląd chrześcijański.

W pracy podjęto zagadnienie koncepcji wychowania religijnego w ujęciu głównych doktryn pedagogicznych oraz w interpretacji Kościoła katolickiego w Drugiej Rzeczypospolitej. Na tle życia i twórczości religijno-pisarskiej F.W. Foerstera przedstawiono próbę interpretacji wychowania moralnego, wychowania obywatelsko-państwowego oraz recepcję myśli wychowawczej Foerstera w Polsce w pierwszej połowie XX wieku.

We wrześniu 1997 roku pod redakcją Danuty Koźmian ukazało się opracowanie pt. *Zapomniani pedagodzy lat międzywojennych*, które wydało także Wydawnictwo Naukowe US w serii Rozprawy i Studia (tom 264). Praca jest próbą prezentacji pięciu pedagogów okresu międzywojennego, o których dotąd brak monografii, a jednocześnie których dorobek pedagogiczny był nie tylko oryginalny ale jest aktualny we współczesnej pedagogice. Stąd zespół współpracowników tego przedsięwzięcia badawczego przedstawił działalność i dorobek teoretyczny następujących pedagogów: Władysława Maria-

na Borowskiego, Rudolfa Taubenzłaga, Heleny Witkowskiej, Adama Skwarczyńskiego i Ludwiki Jeleńskiej.

Współautorzy prezentowanych w tej pracy części uznali, że ze względu na zawartość materiałów źródłowych, literaturę przedmiotu, podejście metodologiczne oraz oryginalność merytoryczną, książka ta będzie służyła studentom pedagogiki i historii, i wszystkim tym, dla których dzieje wychowania i myśli pedagogicznej są nie tylko interesującym tematem, ale także ważnym dorobkiem polskiej pedagogiki i kultury narodowej.

Dalsze zamierzenia naukowo-badawcze w zakresie historii wychowania i oświaty w szczecińskim ośrodku uniwersyteckim dotyczą także polskiej i obcej myśli pedagogicznej w pierwszej połowie XX wieku. Dostrzega się jednocześnie potrzebę kontynuacji badań dotyczących dziejów szczecińskiego szkolnictwa wszystkich typów, a wyniki tych badań mogą stać się podstawą szerszych syntez.

Danuta Koźmian

Opolska Katedra Historii Oświaty i Wychowania

W Uniwersytecie Opolskim funkcjonowanie Katedry Historii Oświaty i Wychowania jest instytucjonalnie związane z powstaniem w 1973 r. przy ówczesnej Wyższej Szkole Pedagogicznej Instytutu Pedagogiki. Zajęcia dydaktyczne z przedmiotów pedagogicznych na kierunkach nauczycielskich od chwili utworzenia WSP do 1973 r. prowadzili pracownicy nauki Katedry Pedagogiki. Wśród kierunków ich działalności naukowo-badawczej można wyodrębnić historię oświaty i wychowania, bowiem w 1959 r. został zatrudniony na etacie profesora nadzwyczajnego z tego zakresu Józef Madeja. Zajmował się on problematyką szkolnictwa i kultury na Śląsku, a współpracowali z nim mgr Franciszek Marek i od lat 60-tych mgr Henryk Koniarski. W tym okresie powstały takie prace monograficzne J. Madei, jak: *Elementarze i nauka elementarna czytania i pisania na Śląsku w wiekach XVIII i XIX (1763-1848)* (Katowice 1960), *Filip Jakub Robotka zasłużony*

nauczyciel i działacz społeczny na Śląsku (Opole 1966) oraz *Z życia i działalności pedagogiczno-oświatowej Józefa Lompy* (Opole 1965). W pracach tych – opartych na bogatych źródłach archiwalnych – zostały przybliżone polskiemu środowisku historyków wychowania stosunkowo mało wówczas znane problemy XVIII i XIX-wiecznego szkolnictwa śląskiego.

Mgr F. Marek zajmował się wówczas dziejami kultury polskiej na Śląsku a efektem jego poszukiwań badawczych było przygotowanie w 1964 r. rozprawy doktorskiej pt. *Życie literackie na Opolszczyźnie w latach 1763 do 1848*. Na podstawie monografii *Najdawniejsze czasopisma polskie na Śląsku* (Opole 1972) habilitował się w 1972 r. na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie.

Mgr H. Koniarski swoje zainteresowania naukowe koncentrował wokół problematyki szkolnictwa dla pracujących, czego efektem